

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.1.8>

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ БІЖЕНЦІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Алмаші І.М.,

кандидат юридичних наук,

*доцент Ужгородського торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету*

<https://orcid.org/0000-0001-7050-0308>

irynaalmashi@gmail.com

Алмаші І.М. Права та обов'язки біженців за законодавством України.

У даній статті розкрито основні права та обов'язки біженців за законодавством України.

Права та обов'язки біженців у законодавстві України закріплені належним чином у відповідності до міжнародно-правових стандартів, а основна проблема у сучасній Україні – у дотриманні законодавства про права біженців. Нерідко ця категорія фізичних осіб зазнає складнощів у зв'язку із реєстрацією за місцем проживання, отримання постійного або тимчасового житла, працевлаштування на новому місці проживання. Є труднощі з медичним обслуговуванням і пенсійним забезпеченням.

Права біженців є складовою загальною системи прав людини, наявність особливого механізму захисту їх прав не означає для них виключення із загальної системи захисту прав і свобод людини, а він органічно включений до системи міжнародно-правового захисту прав людини.

Наявність великої кількості біженців у світі свідчить про численні проблеми у мирному співіснуванні держав у різних регіонах планети, в тому числі на жаль і в Європі, де понад 10 мільйонів українців вже стали біженцями, внаслідок повномасштабної зухвалої російської агресії, крім того, є багато біженців в Європі, від конфліктів в Афганістані, Сомалі, Сирії, Іраку, Грузії, Косово, Нагірному Карабаху. Всі ці люди внаслідок об'єктивних обставин змушені були покинути власні рідні домівки і стати біженцями. Наявність мільйонів біженців з різних куточків світу свідчить про потребу кардинальних реформ ООН, яка чимдалі тим важче забезпечує міжнародний правопорядок і вирішення конфліктів, а також свідчить про потребу удосконалення механізму захисту прав людини на універсальному рівні.

Права людини, захист та сприяння реалізації прав завжди були і залишаються пріоритетним напрямком діяльності нашої держави. На сучасному етапі в умовах воєнного режиму, запровадженого в Україні, надзвичайної актуальності набуває необхідність вдосконалення існуючих механізмів захисту прав людини, в тому числі біженців та вимушених переселенців, які змушені покидати свої місця постійного проживання. Важливою у цій сфері нині є діяльність Верховного Комісара ООН у справах біженців, та його співпраця з Урядом України.

Ключові слова: біженець, внутрішньо переміщена особа, права біженців, обов'язки біженців, гуманітарна діяльність, репатріація, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, депортація, права людини.

Almashi I.M. Rights and obligations of refugees by the legislation of Ukraine.

This article describes the basic rights and obligations of refugees by the legislation of Ukraine.

The rights and obligations of refugees by the legislation of Ukraine are properly established in accordance with international legal standards, and the main problem in modern Ukraine is compliance with the legislation on the rights of refugees. This category of individuals often experiences difficulties in connection with registration at the place of residence, obtaining permanent or temporary housing, employment at a new place of residence. There are difficulties with medical care and pension provision.

The rights of refugees are a general component of the human rights system, the presence of a special mechanism for the protection of their rights does not mean for them exclusion from the general system of

protection of human rights and freedoms, but it is organically included in the system of international legal protection of human rights.

The presence of a large number of refugees in the world indicates numerous problems in the peaceful coexistence of states in various regions of the planet, including, unfortunately, in Europe, where more than 10 million Ukrainians have already become refugees as a result of full-scale brazen Russian aggression, in addition, there are many refugees in Europe, from conflicts in Afghanistan, Somalia, Syria, Iraq, Georgia, Kosovo, Nagorno-Karabakh. As a result of objective circumstances, all these people were forced to leave their native homes and become refugees. The presence of millions of refugees from different parts of the world indicates the need for radical reforms of the UN, which is increasingly finding it difficult to ensure international law and order and conflict resolution, and also indicates the need to improve the mechanism for the protection of human rights at the universal level.

Human rights, protection and promotion of the realization of rights have always been and remain a priority area of activity of our state. At the current stage, in the conditions of the military regime introduced in Ukraine, the need to improve the existing mechanisms for the protection of human rights, including refugees and forced migrants who are forced to leave their places of permanent residence, is becoming extremely urgent. The activities of the UN High Commissioner for Refugees and his cooperation with the Government of Ukraine are important in this area.

Key words: refugee, internally displaced person, rights of refugees, responsibilities of refugees, humanitarian activities, repatriation, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, deportation, human rights.

Постановка проблеми. У сучасній науці конституційного права, в контексті розвитку правового статусу біженців в Україні і за міжнародним правом, удосконалення системи захисту прав людини, російської агресії, яка спричинила величезну кількість біженців – громадян України в країнах ЄС, потреби вдосконалення системи захисту та забезпечення прав біженців, важливого практичного та теоретичного значення набуває дослідження прав та обов'язків біженців в Україні.

Стан дослідження. Дана проблема є актуальною і є предметом дослідження багатьох сучасних науковців. Серед сучасних науковців, які досліджували окремі аспекти даної проблематики, доцільно виокремити праці: О.Ф. Фрицького [1] та Н. Шукліної [2]. Часткову дану проблематику також досліджували такі науковці як: Д. Белов, В. Погорілко, М. Товт, Ю. Шемшученко.

Мета статті. Мета даної публікації охарактеризувати права та обов'язки біженців в Україні, визначити основні проблеми та перспективи розвитку у цій сфері.

Виклад матеріалу дослідження. Права біженців є складовою загальною системи прав людини, наявність особливого механізму захисту їх прав не означає для них виключення із загальної системи захисту прав і свобод людини, а він органічно включений до системи міжнародно-правового захисту прав людини.

Згідно зі ст. 3 Конституції України [3] людина, її життя та здоров'я, честь й гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю в Україні, а права і свободи людини і їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Згідно ст. 26 Конституції України іноземці й особи без громадянства, які перебувають на законних підставах в Україні, користуються тими ж самими правами і свободами, і несуть такі самі обов'язки, як й громадяни України, – за винятками, встановленими відповідно Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави. Держава зобов'язана забезпечити функціонування механізму реалізації і захисту прав та свобод людини. Компетентні державні органи забезпечити мають охорону та захист прав і свобод людини [4, с. 40]. Права біженців є невід'ємною складовою єдиної системи прав людини.

Права та обов'язки біженців в законодавстві України закріплені належним чином згідно міжнародно-правових стандартів, а основна проблема в сучасній Україні – у дотриманні законодавства про права біженців. Нерідко біженці стикаються зі труднощами у зв'язку з реєстрацією за місцем проживання, одержанням постійного або тимчасового житла, працевлаштуванням на новому місці проживання. Є труднощі і з медичним обслуговуванням і з пенсійним забезпеченням. Тому подальше удосконалення чинного законодавства України має бути спрямовано не тільки на конкретизацію окремих положень, але й на посилення гарантій статусу біженців [5].

Для багатьох країн, у тому числі і для України стає дедалі актуальнішою проблема біженців. Це пов'язано з існуванням у ряді держав “гарячих точок”, воєнними діями, нестабільністю політичних

режимів, голодом, стихійним лихом тощо [1, с. 149]. Чимало держав, особливо економічно розвинутих, створили велику кількість бар'єрів для потенційних біженців. На біженців й переміщених осіб чинять тиск, що змушує їх залишатися в своїх країнах або повертатися назад не дивлячись, навіть, на небезпечні умови. Все частіше люди, які втекли від порушень прав людини на Батьківщині, зіштовхуються із новою загрозою своєї безпеці уже у тих державах, де вони знайшли притулок, із боку населення приймаючої країни.

Агресія рф в Україні призвела до жертв серед цивільного населення і масштабного руйнування цивільної, в тому числі й енергетичної, інфраструктури, що змусило багатьох людей покинути свої домівки у пошуках безпеки, захисту та допомоги. Так, від початку повномасштабного вторгнення рф вже понад 8,1 млн українців за даними Агентства ООН у справах біженців стали біженцями у Європі, з них майже 5 млн. подали заяви на отримання статусу тимчасового резидента. Так, станом на 7 березня в Болгарії перебуває 153 170 українців; у Чехії – 495 569; в Естонії – 43 485; в Угорщині – 34 248; Латвії – 46 048; у Литві – 75 197; Польщі – 1 564 711; у Республіці Молдова – 107 728; в Румунії – 118 855; у Словаччині – 110 968 [6].

Особи, яким надано статус біженця в Україні, є іноземцями чи особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Такі особи користуються тими ж правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно ст. 12 Конвенції ООН Про статус біженців [7] особистий статус біженця визначається законами країни його доміцилія (тобто юридично оформлене місце перебування) або, якщо у нього такого немає, – законами країни його проживання. Права, раніше набуті біженцем і пов'язані з його особистим статусом, зокрема права, які стосуються шлюбу, дотримуватимуться Договірними Державами після виконання, якщо необхідно, формальностей, які вимагаються законами цієї держави, за умови, що відповідне право є одним з тих прав, які були б визнані законами цієї держави, якби ця особа не стала біженцем.

Більш детально права та обов'язки біженців визначено у Законі України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [8]. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» біженці користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Особи, яких визнано біженцями в Україні, вважаються такими, які постійно проживають в Україні, з дня прийняття рішення про визнання їх біженцями. Особи, яких визнано особами, які потребують додаткового захисту, вважаються такими, які безстроково на законних підставах перебувають на території України.

Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має рівні з громадянами України права на: пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України, крім обмежень, встановлених законом; відпочинок; провадження підприємницької діяльності, не забороненої законом; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; освіту; працю; свободу світогляду і віросповідання; направлення індивідуальних чи колективних письмових звернень або особисте звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів; володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; безоплатну правову допомогу в установленому порядку.

Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має рівні з громадянами України права у шлюбних та сімейних відносинах. Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має право на одержання грошової допомоги, пенсії та інших видів соціального забезпечення в порядку, встановленому законодавством України, та користування житлом, наданим у місці проживання. Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, користується іншими правами і свободами, передбаченими Конституцією та законами України.

Згідно ст. 16 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» встановлено наступні спеціальні обов'язки біженців:

– повідомляти протягом десяти робочих днів центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, про зміну прізвища, складу сім'ї, сімейного стану, місця проживання, набуття громадянства України або іншої держави, надання притулку або дозволу на постійне проживання в іншій державі;

– знятися з обліку і стати на облік центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, за новим місцем проживання у разі зміни місця проживання і переїзду до адміністративно-територіальної одиниці України, на яку поширюється повноваження іншого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту;

– проходити щорічну перереєстрацію у строки, встановлені центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, за місцем проживання. Порядок перереєстрації біженців або осіб, які потребують додаткового захисту, встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Ціла низка прав біженців передбачена також Конвенцією ООН про статус біженців (далі – Конвенцією). Так, згідно ст. 26 Конвенції біженці мають право обирати місце проживання та вільно пересуватись в межах території держави за умови дотримання всіх правил, які зазвичай застосовуються до іноземців за тих же обставин. Згідно ст. 24 Конвенції Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище, що й громадянам, щодо нижченаведеного:

1) винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю, тривалості робочого дня, понаднормових робіт, оплачуваних відпусток, обмеження роботи на дому, мінімального віку осіб, які працюють за наймом, учнівства та професійної підготовки, праці жінок та підлітків і користування перевагами колективних договорів, оскільки ці питання регулюються законами або розпорядженнями, або контролюються адміністративною владою;

2) соціального забезпечення з такими обмеженнями:

а) може існувати належний порядок збереження набутих прав та прав, які знаходяться в процесі набуття;

б) закони або розпорядження країни проживання можуть приписувати спеціальний порядок отримання повної або часткової допомоги, яка виплачується повністю з державних коштів, і допомоги, яка виплачується особам, які не виконали всіх умов щодо внесків, які вимагаються для отримання нормальної пенсії.

Конвенція ООН Про статус біженців у статтях 13-19 детально регламентує економічні права біженців та їх право на працю, адже забезпечення цих їх прав є необхідною передумовою для їх достойного існування в країні їх перебування. Зокрема, у цих статтях визначено наступні права біженців: право власності, право інтелектуальної власності, право на свободу асоціацій, право на звернення до суду, право на працю, право на свободу підприємницької діяльності [9, с. 61]. Нижче розглянемо детальніше міжнародно-правове закріплення цих прав біженців.

1. Право власності. Щодо придбання рухомого та нерухомого майна та інших пов'язаних з ним прав, а також щодо орендних та інших договорів, які стосуються рухомого та нерухомого майна, Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливіше становище і, у будь-якому разі, не менш сприятливе, ніж те, яким користуються іноземці за таких самих обставин.

Договірні Держави не обкладають біженців жодним митом, зборами або податками, окрім або понад тих, які стягуються чи можуть стягуватися із своїх громадян у подібних ситуаціях. Договірні Держави згідно зі своїми законами та розпорядженнями дозволятимуть біженцям вивіз майна, яке вони привезли з собою на їхні території, до іншої країни, в яку їм було надано право в'їзду для поселення.

2. Право інтелектуальної власності. Що стосується захисту права на винаходи, креслення та моделі, торгові марки, назву фірми, та прав на літературні, художні та наукові твори, то біженцям у тій країні, де вони мають своє звичайне місце проживання, надаватиметься такий самий захист, що й громадянам цієї країни.

3. Право на свободу асоціацій. Щодо асоціацій неполітичного характеру, які не мають на меті отримувати вигоду, та щодо професійних спілок Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше становище, яке відповідає становищу громадян іноземної держави за таких самих обставин.

4. Право на звернення до суду. Кожний біженець має право вільного звернення до суду на території всіх Договірних Держав. На території Договірної Держави, в якій знаходиться його звичайне місце проживання, кожний біженець користуватиметься щодо права звернення до суду таким самим правом, що й громадяни, зокрема з питань юридичної допомоги та звільнення від забезпечення сплати судових витрат. Кожному біженцю в усіх інших країнах, крім країни його звичайного місця проживання надаватиметься те ж становище, що й громадянам країни його звичайного місця проживання.

5. Право на працю. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, щодо права роботи за наймом, найсприятливіше правове становище, яким користуються громадяни іноземних держав за таких самих обставин. У будь-якому разі обмежувальні заходи, які стосуються іноземців або найму іноземців і застосовуються з метою охорони внутрішнього ринку праці, не застосовуватимуться до біженців, на яких ці заходи не поширювалися в день набуття чинності цією Конвенцією для відповідної Договірної Держави або які задовольняють одну з таких умов:

а) проживають у межах країни не менше трьох років;

б) дружини/чоловіки яких мають громадянство країни проживання. Біженець не може посилатися на цю постанову, якщо він/вона залишив/залишила сім'ю;

в) одна дитина або декілька дітей яких мають громадянство країни проживання. Договірні Держави прихильно поставляться до можливості зрівняти права всіх біженців щодо роботи за наймом з правами громадян і, зокрема, тих біженців, які потрапили на їхню територію в порядку виконання програми вербування робочої сили або згідно з планами імміграції.

6. Право на свободу підприємницької діяльності. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше правове становище, і в будь-якому разі не менш сприятливе становище, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за таких самих обставин щодо права самостійно займатися сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею, а також права засновувати торгові та промислові компанії.

Отже, права та обов'язки біженців у законодавстві України закріплені належним чином у відповідності до міжнародно-правових стандартів, а основна проблема у сучасній Україні – у дотриманні законодавства про права біженців. Нерідко ця категорія фізичних осіб зазнає складнощів у зв'язку із реєстрацією за місцем проживання, отримання постійного або тимчасового житла, працевлаштування на новому місці проживання. Є труднощі з медичним обслуговуванням і пенсійним забезпеченням. Тому подальше вдосконалення чинного законодавства має бути спрямоване не тільки на конкретизацію окремих положень в законодавстві, але має переслідувати одну мету – посилити гарантії статусу біженців [2, с. 328].

Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців та партнерськими організаціями реалізуються проекти із усунення безгромадянства, зокрема – надається консультативна й правова допомога особам без громадянства й під ризиком безгромадянства [10].

Позитивно є співпраця між Урядом України та УВКБ ООН у сфері недопущення випадків безгромадянства. У 1996 році уряд України запросив надати УВКБ ООН допомогу у реінтеграції колишніх депортованих осіб, котрі повернулися до Криму, зокрема, кримських татар. У відповідь УВКБ ООН розпочало широкомасштабну кампанію щодо набуття громадянства, реконструкції притулків, програми організації зайнятості і навчання толерантності. Як наслідок, біля 250 000 людей, які повернулися до Криму, отримали допомогу у набутті громадянства України [11].

Надзвичайно необхідно на сьогоднішній день для наших громадян та осіб, які проживають на території України є діяльність УВКБ ООН щодо захисту та надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та особам, шукачам притулку. З метою покращення співпраці в цій сфері Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 445 від 15 квітня 2022 року, якою уряд погодився із пропозицією Міністерства соціальної політики щодо реалізації за участю УВКБ ООН спільного проекту щодо додаткових заходів з соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб із урахуванням того, що виплата допомоги в рамках реалізації проекту здійснюється у розмірі 2220 гривень на місяць на кожного члена сім'ї. Виплата допомоги щомісяця здійснюється протягом не менш як три місяці шляхом зарахування коштів на відповідний банківський рахунок внутрішньо переміщеної особи [12].

Крім того, 19 квітня 2022 року Міністр соціальної політики України Марина Лазебна і Представник УВКБ ООН в Україні Кароліна Біллінг підписали двосторонній Меморандум про взаєморозуміння з питань співробітництва між Мінсоцполітики і УВКБ ООН в Україні. Метою цього Меморандуму є встановлення основ для співпраці й координації між Сторонами із метою максимізації їх зусиль і можливостей задля покращення реагування на потреби, які виникають у зв'язку зі збройним нападом

і внутрішнім переміщенням, і з фокусом на доступі до соціального захисту ВПО й інших людей в Україні, постраждалих внаслідок війни. Меморандумом передбачена реалізація програми багатоцільової грошової підтримки щодо внутрішньо переміщених осіб, котра є додатковим заходом соціальної підтримки до будь-якої державної допомоги. Планується, що ця багатоцільова програма грошової підтримки УВКБ ООН охопить більше 200 тисяч внутрішньо переміщених осіб [13].

Аналізуючи проблему внутрішньо переміщених осіб Верховний комісар ООН в справах біженців Філіппо Гранді у своєму виступі рішуче закликав припинити війну. Зауважив, що понад 10,5 мільйонів людей є переміщеними в межах України або за кордоном. Ще 13 мільйонів людей потребують гуманітарної термінової допомоги по усій країні. Він підтвердив прихильність УВКБ ООН залишитися в Україні й допомагати українцям у самій країні та у сусідніх країнах. УВКБ ООН, яка в Україні діє протягом 28 років, свою діяльність зосереджує на захисті, екстреній житловій допомозі і грошовій підтримці під загальним керівництвом уряду і в координації із усією системою ООН. Програма гуманітарної допомоги УВКБ ООН, котра впроваджується у кількох областях, на меті має охопити 360 000 осіб з підтримкою на суму 80 млн. доларів протягом трьох перших місяців і доповнює програму урядову соціальної допомоги [14].

Актуальною нині також є проблема повернення в Україну примусово депортованих в РФ дітей – громадян України. З метою вирішення вказаної проблеми Верховна Рада України 24 лютого 2023 року прийняла Постанову № 2947-IX, якою схвалила звернення до міжнародних інституцій в тому числі до Верховного комісара ООН у справах біженців з вимогою невідкладно вжити рішучих заходів для захисту дітей – громадян України та дітей, котрі проживали на території України, з метою: припинення геноциду Українського народу в частині здійснення примусової депортації на територію держави-агресора або у межах тимчасово окупованих територій України дітей-громадян України [15].

Висновки. У сфері прав та обов'язків біженців в Україні існує ще цілий ряд проблем, зокрема: відсутність концепції міграційної політики в Україні; відсутність єдиних підходів щодо надання статусу біженця вимушеним переселенцям з одного й того ж регіону; недосконалість інфраструктура пунктів тимчасового розміщення біженців в Україні; потреба вдосконалення гарантій реалізації прав біженців в Україні.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямку, зокрема, щодо: міжнародно-правового статусу біженців; реалізації прав біженців в Україні; захисту прав біженців в Україні.

Основними перспективами розвитку прав та обов'язків біженців в Україні є: вдосконалення гарантій реалізації прав біженців в Україні; вдосконалення механізму захисту прав біженців в Україні.

Доцільно прийняти закон, який врегулює питання репатріації примусово депортованих громадян України, в тому числі дітей, із території агресора.

Отже, ми у даній статті охарактеризували права та обов'язки біженців за законодавством України.

Список використаних джерел:

1. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник. К: Юрінком Інтер, 2002. 536 с.
2. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 424 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Савченко О. До визначення поняття обмеження прав і свобод людини та громадянина у діяльності міліції. Право України. 2004. № 8. С. 40–43.
5. Петрик Т.О. Права та обов'язки біженців в Україні. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/prava-ta-obovyazki-bizhencziv-v-ukra%D1%97ni/> (дата звернення 21.02.2023).
6. Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 21.02.2023).
7. Конвенція ООН про статус біженців від 28 липня 1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 20.02.2023).
8. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.
9. Краснов В.І. Міграційні процеси в Україні. Вісник Держкомнаціміграції України. 2003. № 2. С. 60–63.
10. У ДМС відбулася зустріч з новопризначеним представником УВКБ ООН в Україні. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/10333.html> (дата звернення 15.02.2023).

11. Співробітництво з УВКБ ООН. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-pivrobitnicztvo/spivrobitnicztvo-z-uvkb-oon.html> (дата звернення 14.02.2023).
12. Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України № 445 від 15 квітня 2022 року. Урядовий кур'єр, № 88 від 16.04.2022 р.
13. Підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва між Мінсоцполітики та УВКБ ООН в Україні. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21725.html?PrintVersion> (дата звернення 15.02.2023).
14. Верховний комісар у справах біженців відвідав Україну. URL: <https://ukraine.un.org/uk/176521> (дата звернення 15.02.2023).
15. Про звернення ВРУ до Комітету ООН з прав людини, Міжнародного суду ООН, Верховного комісара ООН у справах біженців про порушення Російською Федерацією міжнародних договорів (конвенцій), що мають ознаки геноциду Українського народу, в частині здійснення примусової депортації до держави-агресора або в межах тимчасово окупованих територій України дітей – громадян України та дітей, які проживали на території України, з вимогою повернення таких дітей їхнім батькам або законним представникам. Постанова Верховної Ради України № 2947-IX від 24 лютого 2023 року. Голос України. № 45 від 03.03.2023 року.
16. Белов Д.М., Белова М.В., Конституційно-правові засади статусу: окремих категорії громадян (на прикладі біженців). *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 75(1). Частина 1. 2023. С. 65–71.
17. Белов Д.М., Белова М.В. Правові та організаційні засади захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 1. 2023. С. 47–53.